

Past - Present - Future

“NOVA INDUSTRIJSKA KULTURA U SREDIŠNJOJ EUROPI”

REGIONALNA STRATEGIJA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE

Regionalni strateški dokument

Verzija 2

03 2019

T1.5.1

Izvještajni ciklus 5

Projektni partner 8, Sisačko-moslavačka županija, Republika Hrvatska

Dr.sc. Darko Babić (darko@osam.hr // dbabic@ffzg.hr), sukladno naputcima predstavnika
Sisačko-moslavačke županije

SADRŽAJ:

0. Sažetak.....	03
1. Zadani projektni kontekst.....	04
2. Industrijska kultura Sisačko-moslavačke županije.....	06
3. Metodologija.....	11
4. Ciljevi	19
5. Primijenjena razina - implementacija	20
5.1 Postojeća situacija korištenja resursa	21
5.2 InduCult 2.0 aktivnosti oko industrijske kulture	23
5.3 Vrijednosti koje se podržavaju regionalnom strategijom	24
5.4 Idejni prioriteti utjecaja industrijske kulture na regionalni razvoj	25
5.5 Preporuke oko implementacije regionalnog razvoja utemeljene na industrijskoj kulturi Sisačko-moslavačke županije	27
5.5.1 eko-muzej ili raspršeni interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko- moslavačke županije	29
5.5.2 implementacija regionalne interpretacijske staze industrijske kulture	31
5.5.3 programiranje institucije osnovane na ideji industrijske kulture	32
5.5.4 razvoj poduzetništva utemeljenog na industrijskoj kulturi	33
5.5.5 razvoj edukacije, i razmjene iskustva u različitim oblicima vezanim uz koncept industrijske kulture.....	34
5.5.6 europska / međunarodna prisutnost.....	35
6. Idejni akcijski plan 2019-2021	36
7. Vrednovanje	39
8. Održivost i mogući rizici	41
9. Prilozi	43

0. Sažetak

Regionalna strategija Sisačko moslavačke županije “Nova industrijska kultura u središnjoj Europi” predstavlja svojevrsni iskorak u planiranju regionalnog razvoja utemeljenog na naslijeđu koje povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. Konkretno ovdje ideji industrijske kulture koja uspješno objedinjuje sve tri vremenske kategorije neovisno što je regionalna strategija, kao i svaki drugi strateški dokument primarno usmjeren prema budućnosti, no njegova osnova/polazište jest utemeljeno na industrijskoj baštini i tradiciji vezanoj uz industriju i industrijsku proizvodnju koju Sisačko moslavačka županija nedvosmisleno posjeduje. Regionalna strategija industrijske kulture Sisačko moslavačke županije ostvaruje se unutar projekta „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi“ (eng. „*A New Industrial Culture in Central Europe*„ - *InduCult 2.0*) potpomognuta sredstvima programa Interreg Središnja Europa 2014.-2020.

Regionalna strategija Sisačko moslavačke županije “Nova industrijska kultura u središnjoj Europi” definirana je nakon niza participativnih savjetovanja, i radnih sastanaka sa što je moguće više relevantnih dionika s definiranog geografskog teritorija kako bi u svojim završnim rezultatima, preporukama bila u suglasju sa svim interesnim skupinama koji mogu pozitivno utjecati na njenu provedbu.

Dokument kreće od analiziranih i prepoznatih zadanih okolnosti na razini Sisačko moslavačke županije glede industrijske kulture, iznosi potencijale iste (koji su iznimni), te slijedno analitički i sintetički promatra specifične situacije i izazove glede uspješne implementacije po predloženim prioritetima. U tom kontekstu istaknute su specifične vrijednosti na kojima se industrijska kultura Sisačko moslavačke županije treba temeljiti, prepoznate postojeće aktivnosti, te posebno istaknute prioritetne akcije prema kojima bi se Županija trebala usmjeriti ukoliko namjerava, kako je u Strategiji sugerirano (i sukladno iskazanim interesima relevantnih dionika na razini Županije u procesu kreiranja Strategije) ostvariti željene potencijale razvoja oformljenog oko naslijeđa industrije, točnije industrijske kulture koji su prisutni u definiranom administrativnom području. Posebni naglasak pri tome je stavljen na pet ključnih akcija/preporuka (5.5.1 – 5.5.6) koji predstavljaju osnovu uspješnog regionalnog razvoja, i stvaranja jedinstvenog mjesta/prostora koji je drugačiji od drugih i time posebno privlačan posjetiteljima, ulagačima i kreativni poduzetnicima.

Završno dokument donosi ključne momente idejnog akcijskog plana za period 2019.-2021. godina, te predloženi sustav vrednovanja i razine održivosti.

1. Zadani projektni kontekst

Projekt „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi“ (eng. „*A New Industrial Culture in Central Europe*„ - InduCult 2.0) potpomognut je sredstvima programa Interreg Središnja Europa 2014.-2020.

Opći cilj projekta je implementacija postojećih promotivnih strategija u području očuvanja industrijske baštine, uključivanjem i suradnjom ključnih dionika: obrazovnih institucija, gospodarskih institucija, institucija zaštite baštine itd. radi poticanja obnove starih industrijskih područja, stvaranje inkubatora i socio-kulturnih centara, te povećanja atraktivnosti gradskih centara i informiranja javnosti o potencijalima industrijske baštine regija.

Projektni partneri, regije koje sudjeluju na projektu „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ nalaze se u slijedećim europskim državama: Austrija, Belgija, Češka Republika, Hrvatska, Italija, Njemačka, Poljska i Slovenija.

Projekt InduCult2.0 obuhvaća regije Središnje Europe za koje je karakteristična industrijska proizvodnja. Uspostavljeno je partnerstvo radi otkrivanja industrijske kulture regija koja ih može pozicionirati kao regije privlačne za rad, život i razonodu. Ipak projekt InduCult2.0 je više od očuvanja baštine i njenog korištenja: Prošlost, Sadašnjost i Budućnost kulturne industrijske imovine je ovdje isprepletena i zajednički upotrijebljena kao jedna moćna pokretačka snaga. Na taj način, industrijska kultura postaje živ i dinamičan koncept koji se reflektira kroz trenutne transformacije industrijskog gospodarstva i aktivno stvara kulturnu sferu adresiranih zajednica. Na taj način oživljena industrijska kultura postaje artikulirani i prilagodljiv temelj identiteta stanovnika regija, te služi kao lokalni čimbenik za primjerice privlačenje investitora i radne snage, ali i posjetitelja/turista.

Partnerstvo projekta InduCult2.0 djeluje kroz četiri tematske skupine:

- uspostava i promocija koncepta industrijske kulture u industrijskim regijama Središnje Europe;
- primjena industrijske kulture kao jedinstvenog obilježja regionalnog identiteta;
- razvoj potencijala industrijske kulture u cilju osiguravanja radne snage i jačanja poduzeća/tvrtki;
- potpora razvoju pionirskog duha, kreativnosti i inovativnosti u industrijskom okruženju te na njenim ostacima.

Osnovne aktivnosti projekta uključuju:

1. Sporazume o strateškoj suradnji institucija industrijske baštine, obrazovnih institucija i administracije, dopunjene akcijskim planovima očuvanja industrijskog kulturnog resursa

2. Uspostava koordinacijske mreže industrijske kulture u zemljama partnera, temeljene na iskustvima regija Bundesländer Saska i Sjeverna Rajna-Vestfalija
3. Inicijativa mladih za kulturu
4. Razvoj industrijske kulture i centara posjetitelja
5. Razvoj kreativnih točaka u starijim industrijskim područjima

2. Industrijska kultura Sisačko-moslavačke županije

Osnovne premise:

Industrijska kultura Sisačko-moslavačke županije čini važnu, neophodnu komponentu kulturnog djelovanja i razvoja regije, ovdje Županije. Percepcija Županije kao starog industrijskog područja često se i dalje negativno provlači dok istovremeno Županija ima ogromne potencijale za korištenjem industrijske baštine u svrhu promicanja pozitivnog regionalnog branda koji se odnosi na povijest, tradiciju i inovacijski kapacitet industrijske baštine.

Industrijska kultura Županije ima ulogu u razvoju gospodarstva koja se temelji na industrijskom nasljeđu područja, infrastrukture, tradicije i kulture njezinih stanovnika. Industrijska kultura može se iskoristiti za novi početak gospodarskog razvoja i održivog zapošljavanja na regionalnoj razini, kao i za turističke, kulturne ili muzejsko-interpretacijske svrhe. Industrijska područja Županije imaju potencijala postati kvalitetni životni prostor koji je podržan, i podržava ideje temeljene na kulturnim i kreativnim industrijama.

Karakteristike regije/Sisačko-moslavačke županije:

Grad Sisak je bio važan industrijski centar u prošlosti, posebice tijekom 20. stoljeća, poznat po iznimnoj tradiciji u obrtu i industriji, te jedan od gradova s iznimno bogatom industrijskom baštinom. Industrijska baština, po definiciji i kako ga projekt „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ razumije ne obuhvaća samo industrijske objekte već i industrijske krajolike, radnička stambena naselja, strojeve, arhivsku građu itd. te time određuje stupanj razvoja određenog prostora i njegovu važnost u utvrđenom povijesnom razdoblju. Promatrano iz današnje perspektive (povijesni) razvoj grada Siska je izravno obilježen industrijom, te je Grad, upravo zahvaljujući svojoj industriji u jednom dužem razdoblju svoga postojanja bio važno gospodarsko središte. Industrijska baština je stoga sastavni dio njegove prošlosti, pa time i (naj)značajnija odrednica njegovog identiteta. Opservirajući početke toga razvoja, u predindustrijskoj fazi, možemo vidjeti kako je njegova pozicija osiguravala povoljan gospodarski napredak. Na početku se radilo o tranzitnoj trgovini koja je uvjetovala podizanje velikih skladišta. Takvi objekti postali su temelj napretka grada, a građeni su u vrijeme početka industrijskog razvoja, u drugoj polovici 19. stoljeća. Oni danas (po)stoje kao svojevrsna uspomena/svjedočanstva na početke suvremenog razvoja Grada.

Na ranije spomenute skladišne objekte nadovezivali su se prvi industrijski objekti. Identitet grada Siska čini industrijska baština od koje se ističu stare pivovare, industrija i prerada nafte (nekadašnji „Shell“ danas „INA rafinerija“), nekadašnja tvornica pića Peter Teslić a današnja „Segestica“ te „Munjara“ koja je bila prvo električno postrojenje u regiji sagrađeno 1907. godine. Spomenuta industrijska postrojenja, ali i mnogi drugi objekti izravno ili manje izravno povezani uz industriju (Holandska kuća, Žitni magazin, Kaptolski žitni magazin, Skladište Müller, ciglane, Pilana Drach, Gradska klaonica, Parno kupalište u Vrbini, Tvornica tanina, Industrijsko poduzeće Mije Popovića, Staklana, Jodno lječilište, Talionica Caprag, Tvornica šešira Galdovo, Tvornica finih koža „Siscia“, Tvornica cipela „Kupa“, Sisačka luka i njena lučka postrojenja, Domobranska vojarna, Trafostanica Sisak 1, Vodotoranj, Paromlin „Posavina“ Hermana Weissa, Tvornica svijeća „Iskra“, Parna pilana Josipa Engela, Tvornica sumporne kiseline i galice, radničko naselje Drach te naselje „Eugena Kvaternika“ i niz infrastrukturnih objekata poput tri važna mosta te dva željeznička kolodvora) utjecala su na razvoj grada, njegovo oblikovanje i njegov idejni identitet, ono što bi danas definirali kao osnovne *brand* karakteristike određenog grada/područja. Razdoblje tranzicije i promjene vlasničke strukture, koja je posebno intenzivna od 1990. godine, donijelo je mnoge promjene u industrijskom sektoru. Proces deindustrijalizacije je rezultiralo mnogim negativnim posljedicama: gubitak radnih mjesta i povećanje nezaposlenosti, nazadovanje velikih urbanih područja, demografske promjene (depopulacija). Investicijske potpore sektoru industrije naglo su se smanjile. Tvrtke su prešle iz društvenog, mješovitog i kooperativnog vlasništva u privatno vlasništvo. Novi vlasnici tvrtki nisu bili uvijek potpuno zainteresirani za održavanje postojeće industrijske proizvodnje, pa su mnoga postrojenja zatvorena ili je njihova funkcija promijenjena. Promjene u iskoristivosti objekata često su napravljene na štetu samih objekata, postrojenja i opreme jer su se najčešće pretvorili u skladišta i prostore za pohranu ili su samo djelomično operativni i koriste se za kvalitativno i kvantitativno situ proizvodnji (u usporedi s nekadašnjim periodom) i preradu.

Analitički promatrajući širu regionalnu razinu, prostor Sisačko-moslavačke županije koje je ovdje primarno adresirana, određene karakteristike tj. ključne odrednice teritorija moraju biti uzete u obzir. Prva je ovdje snaga i dominacija grada Siska kao županijskog središta, kao središnjeg prostora u kontekstu ne samo upravno-administrativnog dijela već i razvoja gospodarstva na području (današnje) Županije, u prošlosti ali i danas. Ostali interesantni prostori, u kontekstu promišljanja industrijskog naslijeđa Županije čine područje Banovine koja se prostorno nalazi između rijeka Une i Kupe, nastavno područje Pounja koje se nalazi uz rijeku Unu i graniči s državom Bosnom i Hercegovinom, a treći je zanimljiv prostor područje Moslavine koji je značajno kompaktniji nego npr. područje Banovine, te je snažno razvio vlastiti (zajednički) identitet. Sisačko-moslavačka županija, uzimajući u obzir prošireni geografski odnos graniči sa slijedećim daljnjim područjima: područje Slavonije prema istoku, područje

Turopolja prema sjeveru / sjeverozapadu (prostor koje se dominantno nalazi u sklopu druge Zagrebačke županije), područje Posavine koje je vrlo specifično, područje Pokuplja koji ima slične društveno-gospodarske pokazatelje kao područje Posavine te konačno granično područje Korduna u kojem je najveći centar grad Glina.

Specifična teritorijalna, kompleksna struktura Županije ukazuje na razinu postojanja nekoliko samostalnih (a opet zavisnih) teritorijalnih područja koji su razvili svoje vlastite identitete i više ili manju razvijenu vlastitu svijest o lokalno-regionalnom identitetu. Posljedično, i prema provedenoj analizi navedeni identiteti administrativno su zajednički, no činjenično su odvojeni što je svojevrsni izazov u formiranju zajedničkog identiteta Županije ne samo na razini promišljanja novog korištenja industrijskog naslijeđa već i nizu drugih idejnih razina povezanih uz zajednički razvoj, i izgradnju zajedničkog imidža/slike (poruke) Sisačko-moslavačke županije. Sasvim konkretno i ovdje izravno usmjereno na industrijsku prošlost i industrijski relevantnu baštinu na području Banovine nalaze se ostaci bivše proizvodnje rudarstva, talionice te ostaci jednom značajne drvne industrije. Spomenuti lokaliteti nalaze se na geografski širokom području, točnije značajno su prostorno raspršeni te su (velikom većinom) trenutno u potpunosti zanemareni kao potencijal s kojim se sustavno upravlja. To se osobito odnosi na npr. općinu Dvor, na krajnjem južnom rubu Županije, gdje su očuvani ostaci talionice na području Bešlinca što predstavlja jedinstven primjer takvog industrijskog kompleksa u jednoj hrvatskoj regiji, mogli bismo reći i na razini Republike Hrvatske općenito, čak i šire. Bitno je ovdje naglasiti kako je na navedenom području, u dugom vijeku trajanja bio prisutan razvoj rudarstva te su posljednjih rudnici ovdje zatvoreni 60-ih godina 20. stoljeća. Sjećanje na tradiciju rudarstva i proizvodnje metala zajedno s drugim segmentima industrijske baštine, posebice jer je proizvodnja ustvari recentno prestala pruža mogućnosti za ozbiljnu argumentaciju o budućem razvoju ovog područja u kojima industrijska kultura ima/zaslužuje posebni akcent kao ideja/koncept na kojem je moguće graditi osnovu ili podršku budućeg razvoja navedenog područja. Dodatno područje Banovine je bilo obilježeno u prošlosti tradicijom iskorištavanja šumskih resursa i postojanjem pilana, koje datiraju u drugu polovicu 19. stoljeća i dodatni su potencijal. Drvo kao materijal, posebice jer se i danas koristi i ustvari dobiva sve veću razinu popularnosti (zbog ideje/svjesnosti i potrebe korištenja održivih materijala – s premisom razumijevanja društva u 21. stoljeću), pruža kvalitetnu mogućnost poticanja razvoja kreativnih industrija na ovom području.

Najveći grad na području Banovine je grad Petrinja, gdje također postoji potencijal za suradnju između proizvodnih, obrazovnih i kulturnih institucija u kontekstu razvoja temeljenog na industrijskoj kulturi. Sasvim konkretno u gradu Petrinji postoji (idejna) namjera da se bivša stara elektrana „Munjara” transformira u svojevrsni muzej industrijske baštine. Isti planovi su, u ovom trenutku samo idejni no ne treba ih zanemariti. Nadalje, činjenica jest da je Sisačko-moslavačka županija 2016. godine oformila „Interpretacijski centar baštine Banovine” koji u svojoj misiji ima za cilj sveukupnu brigu o

baštini Banovine, pa time posredno i industrijskoj baštini iste. Navedeno demonstrira da Županije proaktivno razmišlja u načinima na koji (sveukupna) baština može biti stavljena u funkciju regionalnog razvoja. Grad Petrinja je ovdje, uz samorazumljivi Sisak kao županijsko središte logičan odabir jer je npr. sjedište Pedagoškog fakulteta (pri Sveučilištu u Zagrebu) čime se za ovo područje otvaraju velike mogućnosti za suradnju na razvojnim projektima.

Unutar teritorija/područja Moslavine tradicionalno je poznato iskorištavanje šumskih resursa, kao i rudarska industrija a od druge polovice 20. stoljeća područje je posebno prepoznato kao mjesto gdje se eksploatira nafta i prirodni plin (ne u smislu kako to vrijedi za npr. područje Bliskog istoka, ali ne samo na Županijskoj već i na nacionalnoj razini ovo je područje upravo 'definirano' navedenim karakteristikama). Kao središnja točka Moslavine logično se ističe grad Kutina koji predstavlja gospodarsko središte područja, a uz spomenuta obilježja ima tradiciju i (još uvijek aktivne) kemijske industrije.

Sumirano, a na temelju prikazane analize, može se konstatirati kako gradovi Sisak, Kutina i Petrinja predstavljaju središnje točke poticanja razvoja industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije (uz prošireni aspekt potencijala rudarstva na području Banovine) koji imaju potencijala da svojim, logično umreženim ekonomskim, administrativnim, obrazovnim i baštinsko-kulturnim centrima, i naravno svojim resursima budu idealno pozicionirani i u mogućnosti promicati razvoj obrazovanja, turizma, inovativnosti i kreativnih industrija danas, i posebice u budućnosti.

Ovim poglavljem iznesen je pregled (osnovnih, analizom detektiranih) potencijala industrijske kulture na području Sisačko-moslavačke županije koji ga, u odnosu na bliže i šire okruženje čine jedinstvenom, posebnom i osobito vrijednim potencijalom. Sasvim konkretno industrijska kultura Županije ima izniman potencijal za unaprjeđenje i razvoj, ili drugim riječima upotrebu/stavljanje u modernu funkciju koja može omogućiti novi gospodarski zamah (baziran na kreativnim i kulturnim industrijama) na razini Županije. Da bi isto bilo moguće nužno je prije svega približiti njene vrijednosti lokalnoj zajednici, posebice mlađim naraštajima kojima su bliži suvremeniji i moderniji načini razumijevanja globalnog, umreženog svijeta i dinamike koja iz nje proizlazi, te kreirati aktivnosti (participativne) koje će ih uključiti u oblikovanje specifične kulturo-identitetske ponude osobite za ovo područje, odnosno kreiranja 'jedinственог prodajnog prijedloga' (da se izrazimo marketinškim rječnikom) koje ovo područje, Sisačko-moslavačku županiju razlikuje od drugih a gdje industrijska baština & industrijska kulture ima važnu, ako ne i ključnu ulogu (vjerujemo u potonje). Identificirani su razlozi zbog kojih je važno motivirati širu javnost, posebice mlade, sve baštinske, obrazovne, administrativne i ine institucije te sve ostale ključne lokalne dionike radi aktivnog uključivanja u kreiranje aktivnosti i akcija kojima će se valorizirati potencijali bogate industrijske baštine te razvijati industrijska kultura koja nije, važno je napomenuti sama sebi svrha, već je alat kojim se postojeći

izazovi/problemi adresiraju i definiraju nova rješenja i ideje razvoja omeđenog teritorija predlažu. U konačnici, navedenim pristupom upravljanje sveukupnim razvojnim potencijalima Sisačko-moslavačke Županije podignuto je na značajno drugačiju razinu, te otvara mogućnosti ostvarenja dodatnih (lokalnih) vrijednosti koje služe kao temelj društvenom i gospodarskom napretku, te nacionalnoj i postepenoj međunarodnoj prepoznatljivosti i sveukupnoj konkurentnosti Sisačko-moslavačke Županije. Navedeno je potencijal koji mora biti ne samo valoriziran, već upravo zbog toga što je jedinstven što je prije moguće stavljen u funkciju.

3. Metodologija

Projekta metodologija InduCult2.0 projekta :

Sukladno iskazanim, općim projektni načelima projektni partneri formiraju transnacionalnu mrežu učenja, temeljenu na usporedbi, razmjeni i zajedničkoj kreativnosti, te time partneri stvaraju lokalne i istovremeno projektno umrežene koncepte, pilot aktivnosti i strategije. U regijama, partneri organiziraju fokus grupe pod nazivom “Živjeti industrijsku kulturu” kojima su obuhvaćeni dionici relevantnih sektora (administrativne uprave, muzeja, tvrtki/poduzeća, škola, kreativnih zajednica). Na transnacionalnoj i regionalnim razinama projekt InduCult2.0 se oslanja na istraživanje procjenom, uspješnom primjenom promjena koje su i mogu biti učinkovite. Primjenom ove metode, partnerstvo započinje s onima “koji već rade” i “dijele iskustva”, te nastavlja (ponovnim) otkrivanjem, razvojem i promocijom pozitivnih kulturnih elemenata industrijskih zajednica.

Metodologija razrade regionalne strategije – osnove/kriteriji:

Slijedni, primijenjeni kriteriji oblikovanja u strateškoj (reflektirano u programskoj, prostornoj i prezentacijskoj) organizaciji utjecaja nove industrijske kulture na prostoru Sisačko-moslavačke županije jesu kako slijede.

Intrinzični su imperativi ideje/projekta i time njegove (regionalne) strateške strategije sukladni načelima:

- **uključiv i participativni pristup** (stalna suradnja s korisnicima/dionicima/konzumentima)
- **aktualnosti i relevantnosti** (relevantni kontekst današnje situacije utemeljen na baštini, te projekcija za budućnost)
- **društvena odgovornost** (u svim segmentima planiranja i provedbe).

Umješna i uspješna metodologija u ostvarivanju gornjih osnovnih počela kroz oblikovanje strategije (pa nastavno akcijskih planova oko programa, stavljanja u funkciju različitih prostora i interpretacije/prezentacije) ima za cilj postići sintezu timski definiranih značajki u funkcionalnu i uspješnu strategiju razvoja temeljenu na baštini, ovdje industrijskoj baštini/kulturi određenog teritorija, konkretno Sisačko-moslavačke županije. Kriteriji oblikovanja, metodološki, stoga i programskih (tematskih, pod-tematskih) cjelina i potom lokacijskih/prostornih i komunikacijskih cjelina proistječe također neposredno iz gore navedenih osnovnih premisa. Zaštita i propagiranje –

zagovaranje korisničkog “iskustva” osnovni je temelj/preduvjet izgradnje svake uspješne interpretacijske koncepcije, pa ovdje time i strategije kako da se ista uspješno postigne.

Uspješna i relevantna interpretacijska koncepcija, utemeljena u strategiji dostavlja obećanje već u prvom susretu ili kontaktu s korisnikom/konzumentom buduće ponude/proizvoda.

informacija – interpretacija - komunikacija – promocija – vidljivost

Iznad i prije informacije, vrijednosti i iskustva sadržanog u materijalnoj i/ili nematerijalnoj predmetnosti industrijske kulture te specifičnom doživljaju koji lokalna sredina (regija) mogu ponuditi jest osnova ponude ovdje, ili marketinškim rječnikom definirani USP (*eng. unique selling proposition* = jedinstveni prodajni prijedlog) koji na najsžetiji način objašnjava zašto projekt/projektne akcije imaju smisla, i zašto ih vrijedi podržati. Ili preciznije rečeno zašto i što nam od društvene koristi/relevantnosti definiranje regionalne strategije, i posebice primjena ista (koja je očekivana) može ponuditi. Mogući i vrlo važni odgovori ovdje jesu:

osnaživanje - stimulacija - angažman

Osnaživanje = prije svega na lokalnoj/regionalnoj razini; prepoznavanje identiteta koji je vrijedan ponosa u lokalnoj/im zajednicama a manifestira se kroz industrijsku kulturu

Stimulacija = na lokalnoj/regionalnoj razini glede povezanosti s prethodnim pa time i posljedičnih akcija. Isto uključuje definiranje regionalnih centara interpretacije industrijske kulture, ali i npr. individualnih inicijativa oko razvoja kreativnih i kulturnih industrija, ili ponude smještaja, ili lokalnih proizvoda s OPG-a, interpretacijskih vođenja i različitih kombinacija istih, i mnogih drugih formi koji su s industrijskom kulturom povezani. Istovremeno stimulacija se odnosi i na promociju, i time poticanje fokusa na ali i posjete regiji, tj. ukazivanje na vrijednosti koje lokalna sredina posjeduje a koje nisu nužno tradicionalne/očekivane

Angažman = uspješno sublimira dvije prethodne karakteristike, s jedne strane institucija/pojedinaca na lokalnoj razini, a s druge na onoj potencijalnih korisnika/konzumenata privučenih ostvarenim sadržajima

Postojeća strategija konceptualno, i sukladno idejama/kriterijima oblikovanja budućeg utjecaja prilazi na način da afirmira ideju „nove industrijske kulture“ ne kao mjesta dostave informacije, tj. završetka 'priče' već kao točku početka novog odnosa - novog razvoja - nove „slike“ ili „marke/brenda“ (*eng. image, brand*) Sisačko-moslavačke županije utemeljene na industriji i

industrijskoj baštini/kulturi s poduzetnicima, posjetiteljem/ima, ulagačima i svim drugima zainteresiranim s kojima time odnos traje stalno: prije upoznavanja s lokacijama, tijekom posjete (i ostvarenog novog, drugačijeg iskustva), ali i nakon odlaska s perimetra tj. iz zadanog/ih prostora industrijske kulture (industrijske baštine prepoznatih, i uređenih lokaliteta) Sisačko-moslavačke županije. Vrsta definiranog odnosa, razumije se razlikovati će ovisno o ulozi korisnika (lokalni predstavnik, poduzetnik, posjetitelj, investitor itd.)

Uspješna i relevantna strategija/koncepcija pruža obećanje već u prvom susretu ili kontaktu s korisnikom i bazirana je na relacijama:

komunikacija – promocija – vidljivost

Sasvim konkretno iznad i prije informacije, vrijednosti i iskust(a)va sadržanih u svojoj materijalnoj i nematerijalnoj predmetnosti strategijski pristup postavlja pitanje što još od društvene koristi institucija utemeljena na baštini (ovdje industrijskoj kulturi) može ponuditi? Mogući i vrlo važni odgovori ovdje jesu/trebali bi biti oni koje smo netom istaknuli: Osnaživanje - Stimulacija - Angažman.

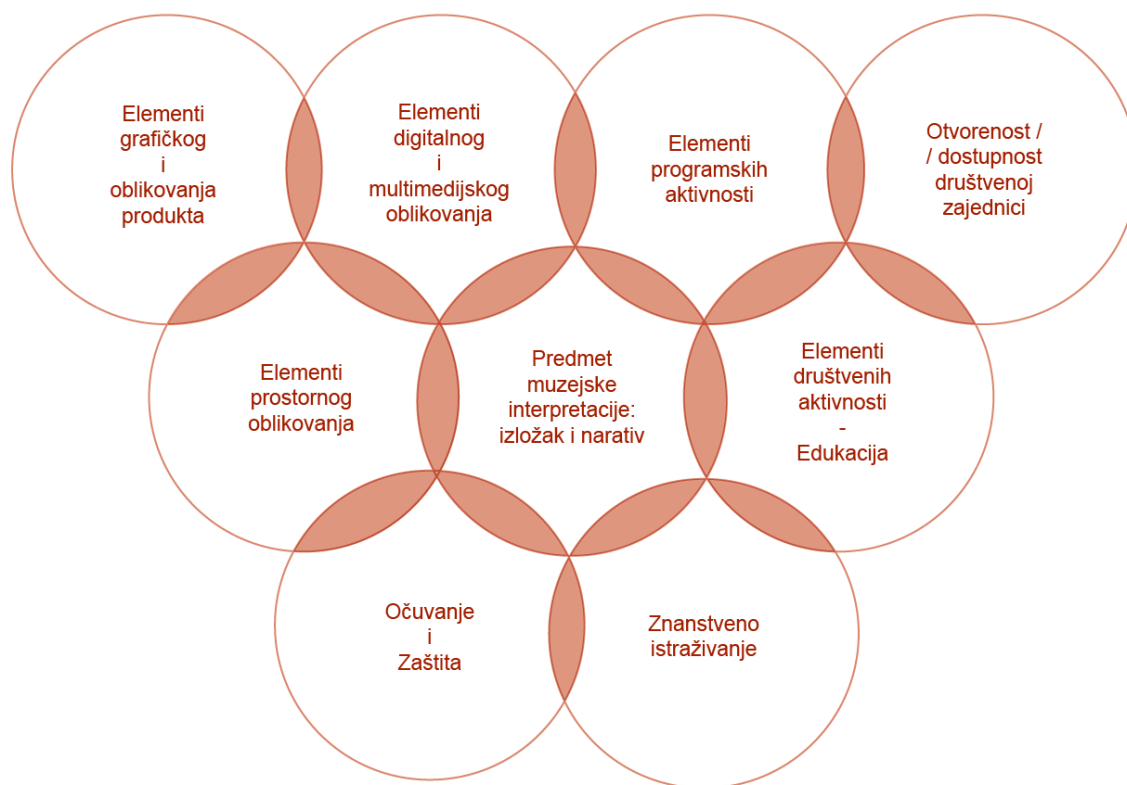
Strateški pristup o konceptu i kriterijima oblikovanja upotrebe industrijske kulture prilazi ovom vrlo bitnom i vrijednom projektu na način da afirmira navedeno ne kao mjesto završetka već kao točku početka odnosa s korisnikom (tko god on bio) s kojim odnos traje permanentno (dugo) nakon njegovog odlaska s perimetra, s lokacije, iz (oformljenih) institucija, poput npr. 'Info centra industrijske baštine: Holandska kuća' u gradu Sisku ili bilo kojeg drugog odabranog lokaliteta vezanog uz industrijsku baštinu/industrijsku kulturu Županije, odnosno 'uvlači' korisnika u prostor koji je adresiran i trajno ga vee uz isti (npr. investitori).

Osnovna premisa koju ovdje zagovaramo je u potpunoj i jedinstvenoj komunikacijskoj paradigmi, na tragu ideje „dijaloga baštine, korisnika (svih vrsta) i potreba suvremenog društva“. Obećanje koje u tom smislu mora biti odaslano i prije neposrednog kontakta s prostorima i građom industrijske baštine/kulture Sisačko-moslavačke županije, bilo putem oformljenog interpretacijskog centra ili na bilo koji drugi način, a potom i obilaskom/korištenjem istih (budućih) prostora u Sisku i/ili dalje jest: velikodušno i svesrdno komunicirati i promovirati maksimalno u cijeloj svojoj ideji i svim elementima pojavnosti, materijalnim i sadržajnim segmentom važnost/relevantnost industrije u navedenom području – industrijske baštine, odnosno industrijske kulture. Metodologija ostvarivanja ove komunikacijske ideje u praksi ima za cilj predvidjeti maksimalni broj doticajnih komunikacijskih platformi i oblikovati ih u razumljivu, nedvosmisleni i dojmljivu poruku/e i otvoreni, participativni kanal. Idealna i posebice ovdje temom samorazumljiva teza jest o nužnoj dvosmjernosti poruke – isto mora biti osnovno počelo ukupnog komunikacijskog – promocijskog cilja i interpretacijskoj dojma koji je obilježen otvorenosti i usmjerenjem

na razvoj. Definirana "dvosmjernost", ili potpuna propusnost i otvorenost u principima komunikacije zaokružena je kroz sve oblike vizualnog, (nastavno i zvučnog, taktilnog, razvojnog, poduzetničkog itd.) osjeta u prilazu i prolazu budućom upotrebom industrijske kulture. Svakako nužna i poželjna konvergencija spomenutih kanala, u kombinaciji s prostornim položajem ima kao glavni cilj kod posjetitelja/korisnika/konzumenata ne samo stvoriti dojam prijenosa podataka/informacije (premda je isto samorazumljivo, i svakako prisutno) već kreirati dojam posebnog “iskustva”, stvoriti „doživljaj“ koji će biti dojmljiv i ostati upamćen i kojem će se vraćati – ponovnim proživljavanjem posjete npr. Interpretacijskom centru/centrima industrijske baštine/kulture Sisačko-moslavačke županije ili doista (i ovdje očekivanom) ponovnom fizičkom posjetom i prepoznavanje regije kao poželjnom prostoru za ulaganje, i/ili najpoželjnije ulaganja i života na prostoru Sisačko-moslavačke Županije.

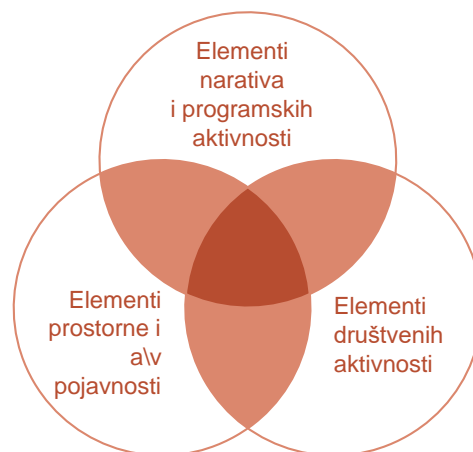
U oblikovnom i ikonografskom smislu glavne poruke valja se voditi jedinstvenom paradigmom urbanog i prostornog kontinuiteta Županije, s posebnim naglaskom na njegovo središte (Grad Sisak) s obzirom na njegov utjecaj na razvoj industrije u današnjoj administrativnoj cjelini Županije. Narativ spoznaje prošlosti, jedinstvo prostora i prirodnog kontinuiteta ljudske prisutnosti, naročito povezane s proizvodnjom, čovjekove prilagodljivosti, ali i afirmacija i prepoznavanje dosega i utjecaja industrije u oblikovanju suvremenog društva i procesa, i njenog sustavnog djelovanja na području Siska i Županije tu su nužni. Sve navedeno osnovne su premise u kreiranju poruke u oblikovanju sadržaja, oblika i u konačnici korisnikovog iskustva koji utječu na definiranje strategije. Naročito je važno, odabirom tema u narativu/ima, selekcijom ilustracija (vizualni identitet, tj. kreiranje branda), interpretacijskim sinopsisom (u bilo kojem obliku, točnije različitih lokaliteta) povezati povijesni i suvremeni kontekst u jedinstvenu sliku kontinuiteta neprekinute prisutnosti važne europske i lokalne prošlosti i važnosti povijesno-prostornog lokaliteta Sisačko-moslavačke županije, i (očekivano) posebice grada Siska i njegovog industrijskog naslijeđa.

Metodologijski gledano sredstva i principi komunikacijskog jedinstva moraju biti utkana u sve dostupne elemente komunikacije kojima se raspolaže u 'razgovoru' s potencijalnim korisnikom – posjetiteljem, poduzetnikom (oko kreativnih industrija utemeljenih na industrijskoj kulturi), lokalnom zajednicom i sveukupnom širom javnosti.

Na slici: sinergija i organizacija komunikacijskih sredstava

Principi sinergije u komunikaciji ideje ostvaruju se planskim i ciljanim zajedničkim sadržajnim i fizičkim oblikovanjem kanala prezentacije, promocije i povezivanja na svim platformama. Isti podrazumijevaju minimalno tri razine, kako je prikazano u shemi u kojem se ranije navedena/gornja potrebna sinergija oko kreiranje strategije ostvaruje (slika desno).

Identitet pojavnosti tj. ukupni regionalni prostorni (i povezani multimedijски dojam/utjecaj) strategije i njenih unutarnjih i vanjskih elemenata važno je postaviti u razinu sinergijskog djelovanja svih stručnih dionika koji sudjeluju u oblikovanju sadržaja i pojavnosti industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije ovdje. U osnovi ovo sinergijsko djelovanje pretpostavlja izravnu suradnju svih relevantnih čimbenika koju strateški plan implicira = suradnju svih suradnika u realizaciji = lokalnog stanovništva

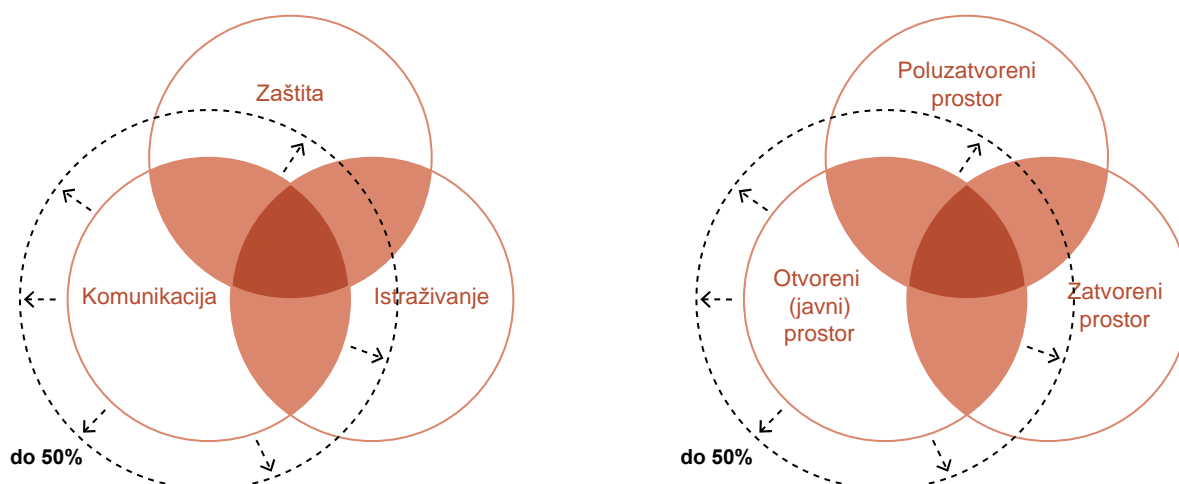
(ključni dionici, u konačnici), administrativnih i upravnih čimbenika, lokalnih i vanjskih poduzetnika (investitori), posjetitelja itd. Iznimno je i od najveće važnosti komunicirati zajedničke i nedvosmislene kriterije i zahtjeve za oblikovanje poruke, i onda adekvatnih akcija koju strateški dokument definira između svih ovih dionika u projektu.

U klasičnom smislu (prošireno svim platformama novih tehnologija) iznimno je važno razviti prepoznatljiv i funkcionalno adekvatan sustav elemenata (vizualnih, i nastavno snažnog branda) koji se “čita” svojstven prije / za vrijeme / poslije poistovjećivanja (lokalno stanovništvo) ili upoznavanja s regijom (vanjski korisnici) lokacijama i centrima utemeljenim na industrijskoj kulturi. Ovaj sustav elemenata pojavnosti mora odavati spomenute kriterije u 'ludičkom' i optimističkom rješenju koje će se jasno čitati kao suvremen i utilitarni vezivni sloj u komunikacijskoj organizaciji, programskoj organizaciji i sveukupnoj ideji, interpretaciji i konačno realizaciji raznovrsnih akcija koje proizlaze iz Strategije.

Načelo suvremenosti tj. aktualnosti i relevantnosti naredno je važno osnovno načelo prema kojemu se usmjerava strateški plan, ovdje regionalna strategija Sisačko-moslavačke županije u sklopu projekta “Nova industrijska kultura u središnjoj Europi”. Nije potrebno posebno naglašavati važnost uspješne, aktualne i relevantne komunikacije s današnjim, često vrlo zahtjevnim korisnikom/konzumentom. Isto podrazumijeva razine u smislu prijenosa informacije, većim senzibilitetom u oblikovanju koncepta, a prema tendencijama za otvaranjem više i kvalitetnijih kanala interpretacije / komunikacije koje djeluju sinergijski.

Isto se reflektira i u otvaranju osnovnih medija komunikacije, očekivano djelovanjem muzeja (Gradski muzej Sisak) ili novo formiranih baštinskih/interpretacijskih centara (npr. 'Info centra industrijske baštine: Holandska kuća', ali i drugih akcija) koji zajednički komuniciraju ideju promjene imidža/slike Županije, utemeljenog ovdje na industrijskoj kulturi.

Na slici: Suvremene tendencije - porast segmenta komunikacije i otvorenih prostora u baštinskom/interpretacijskom sustavu.

Tradicionalno su odnosi komunikacijskog prostora (stalno ili privremeno dostupnog posjetitelju) i prostora zaštite (očuvanja) i istraživanja (radni prostori) 1:1:1, ali suvremene tendenciju daju posebni naglasak na komunikacijsku komponentu koja dominira i ima prostora za dominaciju i do 50%, pa i više kod baštinskih Interpretacijskih centara

Jednako tako omjer javnih (stalni postav, uvijek dostupan korisnicima) : polu-zatvorenih (povremeno dostupan korisnicima - po upitu, uz kontrolu) : zatvorenih prostora je tradicionalno u omjeru 1:1:1 no s tendencijom da javni recentno preuzimaju primat, do polovice - 50% prostora ili i više. Ovo strateško rješenje vodi se ovim suvremenim trendovima, i primjenjivo je podjednako kako na određenu instituciju tako i na razmišljanje oko svih drugih mogućih akcija koje proizlaze iz osnovnih vrijednosti koje Strategija donosi.

Sukladno predloženom, uz (same po sebi) razumljive elemente prostorno – narativno – prezentacijsko - interpretacijskog konteksta od iznimne je važnosti otvoriti kanale najmodernijim tehnološkim sredstvima (multimedijski, digitalni-interaktivni i audiovizualni, te podatkovno-umreženi podatci) u prezentaciji i promociji industrijske kulture Sisačko moslavačke Županije. Ovim se sredstvima proširuje i projekcija ('iskustvo') ciljanog korisnika/konzumenta (lokalno stanovništvo, ulagač, posjetitelj), ali i onog potencijalnog prema informacijski osviještenim generacijskim skupinama (posebice mladi, jedna od primarnih ciljanih skupina), te se i samom sadržaju daje svojevrсни legitimitet/relevantnost u kontekstu suvremenog društva. Ovakav se pristup ostvaruje/očituje u većem broju digitalno i interaktivno proširenih sredstava, npr. interpretacijskih točaka, digitalnim proširenim audiovizualnim navođenjem kroz različite prostore intervencije i omogućivanjem dostupnosti pojedinih scenarija narativa kroz sistem(e) “pametnim” platformama (npr. Smart Region) koji postaju dijelovi scenarija komunikacije s krajnjim

korisnikom i izvan prostora-perimetra pojedine lokacije i automatizmom razrađene platforme povezivanja, promocije i integracije s drugim društvenim i kulturnim programima koje su izravnije, ili posredno povezane s temom industrijske kulture a odvijaju se na prostoru Sisačko-moslavačke Županije. Posljednje podrazumijeva danas nužni, sveukupni digitalni doseg na daljinu postojećih i potencijalnih korisnika/konzumenata, odnosno stalnu komunikaciju i korištenja usluga povezanih uz temu industrijske kulture i sve implikacije koje ona pokreće.

Afirmacija obećanja kroz programsku organizaciju

Suvremeni oblici, institucije utemeljene na baštini (interpretacijski centar, muzej, kreativni inkubator, kuće kulture, edukacijske aktivnosti ...) moraju biti društveno relevantni i aktivno sudjelovati (reagirati) na potrebe lokalne zajednice. Prostornom, te posebice programskom organizacijom i aktivnostima iste reagiraju na izazove na lokalnoj/regionalnoj razini i nude prijedloge rješenja u kojima lokalna zajednica prepoznaje sebe te joj na taj način institucije (baštinski utemeljene, motivirane) daju potporu i osnažuju ju. Iste su ujedno i mjesto kreativnog iskaza, pojedinačnog ili skupnog izričaja lokalne/regionalne zajednice. U konačnici institucije ili ciljane programske akcije svojim sveukupnim djelovanjem nadilazi razinu lokalne zajednice i ostvaruje utjecaj na širi društveno-kulturološki kontekst, nacionalni i/ili međunarodni. Elementima sadržajnog i prostornog/geografskog oblikovanja = samom fizičkom pojavnosti, te sadržajima (oblikovanje narativa) koji neizostavno uključuje suvremenu (interaktivnu i digitalnu) dostupnost institucije akcije osiguravaju utjecaj i ostvaruju iznesena obećanja.

Važan čimbenik ostvarenja obećanja je i prostorno-sadržajna dostupnost osobama s posebnim potrebama, smanjene pokretljivosti i čula. Iznimno je važno osigurati maksimalni pristup svim tipovima i kvaliteti informacije u prostornom i sadržajnom oblikovanju po toj razini.

Na slici: utjecaj (na baštini utemeljene) institucije na lokalnu/regionalnu zajednicu i širi društveni kontekst

4. Ciljevi

Kvalitetno postavljena metodologija u ostvarivanju osnovnih počela kroz oblikovanje strategije (pa nastavno akcijskih planova oko programa, korištenja prostora i prezentacije) ima za cilj postići sintezu timski definiranih značajki u funkcionalno i uspješno ostvarenje regionalnog razvoja utemeljenog na baštini, ovdje industrijskoj baštini/kulturi određenog teritorija/županije.

Osnovni ciljevi regionalne strategije industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije mogu se stoga definirati kroz slijedeće kategorije:

- senzibilizirati javnost prema vrijednostima industrijske kulture;
- učvrstiti razumijevanje industrijske kulture Županije kao ključnog elementa u oblikovanju regionalnog (i povezanih lokalnih) identiteta;
- predložiti strateške ideje/akcije za sustavnu upotrebu industrijske kulture i njeno upravljanje na razini Sisačko-moslavačke županije;
- definirati industrijsku kulturu kao osnovu razvoja (ili jednog od ključnih elementa razvoja) Sisačko-moslavačke županije u budućnosti utemeljenu na idejama održivosti (društvenoj, gospodarskoj, okolišnoj i kulturnoj)
- premostiti generacijski jaz, sinergijskim djelovanjem sveukupne populacije u ideji budućeg razvoja regije.

5. Primijenjena razina - implementacija

Preporukama koje donosi strateški se dokument prvenstveno bavi društvenim, kulturnim, gospodarskim i političkim kontekstom, odnosno mogućnostima glede upotrebe nove industrijske kulture na području Sisačko moslavačke županije. Preporuke su nastale kroz interaktivno - participativni proces pripreme regionalne strategije sa, što je više bilo moguće relevantnih regionalnih dionika. Nastavno u izradi regionalne strategije nove industrijske kulture posebna je pažnja posvećena dokumentu „Županijska razvojna strategija Sisačko-moslavačke županije 2017. –2020.“ (usvojena 13. srpnja 2018.), dokumentima izrađenim u sklopu projekta „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ (T2.2.2: *Action Plan on the topic “Cultural measures for fostering regional identity of Sisak-Moslavina County”*; T3.2.2: *Action Plan on the topic “Cultural initiatives influencing industrial labour market and company commitment in Sisak-Moslavina County”*; T4.2.2: *Action Plan on the topic “Cultural measures promoting creativity and pioneer spirit in Sisak-Moslavina County”*), te raznovrsnih dokumenata Europske komisije (npr. „*Regional strategies for industrial areas*“ objavljenog 2013.; ili izvješće „*How to design cultural development strategies to boost local and regional competitiveness and comparative advantage: overview of good practices*“ objavljenog 2018.), potonja dva samo kao ilustracija svih korištenih.

5.1 Postojeća situacija korištenja resursa

Promišljanje o (redefiniranoj) upotrebi industrijske kulture/baštine Sisačko-moslavačke županije i kreiranje novih potencijala kroz iste je prisutno duže vremena, a projekt „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ mu daje značajno novi, bitni moment. Sasvim konkretno industrijska baština/kultura Županije se sustavno proučava i promiče na području grada Siska, posebice u kontekstu djelovanja Gradskog muzeja Sisak kao jednog od glavnih muzejskih ustanova u Sisačko-moslavačkoj županiji koja ima za cilj prikupiti, proučavati i predstaviti između ostalog (i) industrijsku baštinu Županije. Osnovna ideja djelovanja Gradskog muzeja Sisak jest da industrijska baština postaje element koji se može iskoristiti kao katalizator za izlazak iz krize industrijskih područja te time osigurati održivost i stabilnost lokalne zajednice. Gradski Muzej Sisak u tom smislu nastoji popularizirati industrijsku baštinu među lokalnim stanovništvom, te ih usmjeriti na drugačiju perspektivu(e) budućeg razvoja Grada. Gradski muzej Sisak kao institucija zadnjih nekoliko godina organizira „Dane industrijske baštine grada Siska“ u sklopu europske manifestacije „*European Heritage Days*“ (u rujnu svake godine), koja djeluje i usmjerena je prema lokalnom stanovništvu gdje se organiziranjem izložbi, predavanjima, posjetima područjima / lokalitetima industrijske baštine, radionicama i drugim popratnim događanjima ima za cilj predstaviti iznimne povijesne i baštinske resurse koji su obilježili prošlost grada Siska, posebice od druge polovice 19. stoljeća do danas. Kroz različite segmente programa javnost se upoznaje s kvalitetnim korištenjem, pa i idejama prenamjene industrijske baštine kao potencijala za budući razvoj grada Siska. Stalnom prisutnošću u lokalnoj zajednici Gradski muzej Sisak postupno je postao iznimno kvalitetan i uspješan posrednik u disperziji informacija oko/između industrijske baštine, lokalnog stanovništva i vanjskih posjetitelja Grada (tj. turista).

Kao jedna od akcija koja iz gore navedenog proizlazi, odnosno na temelju navedenih činjenica nastala je ideja o kreiranju „Info – centra industrijske baštine grad Siska – tzv. 'Holandska kuća'“, koja bi trebala postati središnje mjesto u prijenosu informacija i interpretacije razvoja grada Siska utemeljenog na industriji i time posrednik između navedenih dionika kroz različite interaktivne segmente prilagođene i pristupačne za širu javnost. Navedeni Info-Centar, uz interpretaciju prošlosti ima za namjeru snažnije potaknuti nove kreativne ideje, uključujući i nove inovativne prakse u korištenju industrijske baštine i postojećih industrijskih resursa na razini Grada, ali posredno i šire. „Info centar industrijske baštine: Holandska kuća“ trebao bi time postati (jedna od ključnih) veza između lokalnih obrazovnih institucija i lokalne zajednice razvojem novih znanja i vještina u tumačenju i redefiniranju postojećih resursa temeljenih na industrijskoj kulturi Grada. Također isti bi trebao biti poveznica između postojeće industrijske infrastrukture i kreativne prakse u cilju stvaranja nove

vrijednosti – gospodarske, društvene, kulturne, te u konačnici i okolišne. Ovaj nekadašnji skladišni/industrijski prostor pretvorio bi se time u mjesto inovativnih praksi, postao bi kreator novih ideja i vrijednosti, mjesto razvoja kritičkog promišljanja i inkubator ideja, te (sukcesivno) razvoja zajedničkog identiteta Grada, pa i Županije u kojoj Grad Sisak svojom pozicijom ima logičnu ključnu ulogu.

Pored navedenog „Info centra industrijske baštine: Holandska kuća“ koji je svakako važan segment u razvoju Sisačko-moslavačke županije utemeljene na industrijskoj kulturi vrijedi istaknuti i nekoliko ostalih aktivnosti koje se provode paralelno, tj. neovisno izravno o projektu „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“. Isti uključuju:

- Dane industrijske baštine grada Siska (svake godine, u rujnu povezane s manifestacijom „*European Heritage Days*“)
- Biciklističke ture industrijske baštine u gradu Sisku (kroz cijelu godinu)
- Uređenje broda za prijevoz rasutog tereta „Bikovo“ (permanently smješten na obali rijeke Kupe u gradu Sisku) u centar neformalnog učenja
- Plan rekonstrukcije bivše vojarne (u gradu Sisku) u znanstveno-kulturno-obrazovni centar
- Osiguravanje stipendija za učenike/studente koji se obrazuju u području stručnih zanimanja (na području Županije)
- Planirana izgradnja i uređenje nove stručne srednje škole (u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske)
- Prenamjena zgrade bivše stručne škole i njeno uređenje za potrebe dodatnog smještaja za studente (studenskog doma)
- Usavršavanje znanja i prijenos iskustva (kroz studijske stručne posjete primjerima dobre prakse i organizaciju stručnih skupova na razini Županije)
- Organizacija raznovrsnih komunikacijsko-prezentacijskih platformi (npr. izložaba) i sličnih aktivnosti kod različitih dionika koji su uključeni u promociju industrijske kulture Županije
- Idejni razvoj centra *gaming* industrije na razini Županije.

Sve predložene aktivnosti nastale su kao rezultat niza savjetovanja unutar Županije (svih relevantnih dionika) i idejno jesu povezane uz upotrebu i stavljanje potencijala industrijske kulture u prvi plan premda dio njih nisu (ili u konačnici neće nužno dominantno biti) izravno povezani uz industrijsku kulturu, te jednako tako njihova će realizacija ovisiti o raspoloživim financijskim mogućnostima, partnerstvima (npr. Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Ministarstva kulture Republike Hrvatske, raspoloživosti fondova Europske Komisije itd.).

5.2 InduCult 2.0 aktivnosti oko industrijske kulture

Pored navedenih aktivnosti u cjelini 5.1 koje su neovisne, ili djelomično neovisne o projektu „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ industrijska kultura na prostoru Sisačko-moslavačke županije kroz sam projekt pokrenula je i slijedeće aktivnosti:

- kreiranje digitalnih informativnih točaka industrijske baštine/kulture Sisačko-moslavačke županije (u obliku info kioska, virtualnih vrata na barem četiri različita mjesta)
- organizaciju manifestacije „Sisak MetalFest“ usmjerenog na promociju, i senzibilizaciju industrijske baštine Županije i njenih potencija, prvenstveno metalne industrije
- organizaciju izložbe industrijske baštine na starim fotografija
- kreiranje mape industrijske baštine Sisačko-moslavačke županije sa 16 značajnih lokacija industrijske baštine na prostoru Županije
- razvijanje različitih obrazovnih programa (neformalno, i formalno učenje) s nizom dionika s područja Županije (teme poput: razvoja 3D tehnologija, poduzetništva itd.)
- organiziranje studijskih posjeta na zadane lokacije industrijske kulture na području Sisačko-moslavačke županije, ali i usporednim primjerima dobre prakse drugdje
- izrada priručnika s popisom zanimanja povezanih s industrijom, i relevantnih za aktualni prostor Sisačko-moslavačke županije, te dane karijera (poticanje zapošljavanja i poduzetništva)
- poticanje ulične umjetnosti i sličnih oblika kreativnog izražavanja.

Navedene aktivnosti su u realizaciji, ili su realizirane (gdje će se dio ponoviti i u narednim godina) te time predstavljaju održivost konkretnog projekta, ali i značajni strateški doprinos budućeg razvoja Sisačko-moslavačke županije utemeljene na ideji industrijske kulture.

5.3 Vrijednosti koje se podržavaju regionalnom strategijom

Industrija, točnije industrijska proizvodnja specifični je oblik ljudskog djelovanja, i organizacije koji dominira društvom / čovječanstvom od početka (prve) industrijske revolucije. U zadnjih nekoliko desetljeća (prvenstveno u Europi, premda različito u različitim regijama Europe) ista je u značajnom opadanju i novi društveno-gospodarski konteksti se razvijaju, drugačiji od onih koji su dominirali zadnjih gotovo 200 godina. Svaka promjena nosi posljedice, koje mogu biti (i jesu uvijek) pozitivno i negativno interpretirane, pa tako i ljudski osjećaji vezani uz njih što je i ovom netom iznesenom tendencijom/realnošću slučaj. Sukladno navedenom industrijska kultura (koja je idejna posljedica industrije / industrijske proizvodnje) uspostavlja određeni okvirni sustav (često oprečnih) vrijednosti s kolektivnim, i individualnim tumačenjima, razumijevanjima i osjećajima povezanim s istom. U navedenom smislu, i ono na što se ovdje ukazuje jest činjenica da se termin/ideja industrijske kulture poistovjećuje, svjesno ili nesvjesno s onim što se smatra vrijednim i važnim (davanje smisla, nova funkcija i upotrebljivost, vrijedno očuvanja, nostalgija, dragocjeno promicanja, ...). U tom smislu, i u kontekstu radnog zadatka ovdje industrijska kultura treba i mora biti promatrana kroz pozitivne premise/ideje koje, kako je ranije utvrđeno nedvosmisleno postoje na lokalnoj/regionalnoj razini u geografsko-političkom prostoru Sisačko-moslavačke županije. Negativne konotacije, koje također postoje ne treba ignorirati već ih adresirati kroz aktivnosti, ciljeve koje smo također ranije spomenuli (senzibilizirati javnost prema vrijednostima industrijske kulture & učvrstiti razumijevanje industrijske kulture Županije kao ključnog elementa u oblikovanju regionalnog, i povezanih lokalnih identiteta).

Pozitivne premise/ideje oko industrijske kulture (uključujući dimenziju prošlost, sadašnjosti i budućnosti) logično impliciraju njenu snagu u navedenim područjima:

- Ključni segment lokalnog/regionalnog identiteta
- Kreiranje samopouzdanja utemeljenog na istome (prethodnome)
- Mogućnost ostvarenja jedinstvenosti / kolektivne povezanosti
- Mogućnost kreiranja jedinstvene (nove) ponude, poželjnog mjesta za rad i život
- Suvremenost (transformacijom nekadašnjih u nove, kreativne i kulturne industrije)
- Otvorenost, i tolerancija prema različitom

5.4 Idejni prioriteti utjecaja industrijske kulture na regionalni razvoj

Promatrajući Sisačko-moslavačku županiju kao jedinstveno područje, koja dijeli zajedničke karakteristike (neovisno što iste ponekad nisu sasvim ujednačene), a ovdje posebno u kontekstu razine utjecaja industrijske kulture kao značajnog faktora budućeg razvoja Županije možemo prepoznati slijedeće (sumirane, i pojedinačno izdvojene) potencijale, odnosno prioritete u kontekstu promišljanja definiranja županijskog regionalnog razvoja utemeljenog na industrijskoj kulturi.

Konkretno, sumirano, možemo konstatirati da su potencijali industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije - koji ju u odnosu na okruženje čine jedinstvenom, posebnom i vrijednom - iznimni. Drugim riječima industrijska kultura Županije ima potencijal koji 'poziva' na veću iskoristivost, unaprjeđenje i razvoj. Osnovni je cilj stoga, ponajprije približiti njene vrijednosti mlađim naraštajima (kao primarnoj ciljanoj populaciji), ali i srednjoj generaciji kojima je bliži suvremeniji i moderniji način života na koji se ista ima namjeru osloniti, odnosno (re)definirati, te kreirati aktivnosti koje će upravo tu ciljanu grupu uključiti u oblikovanje sadašnjeg i budućeg društva, tj. kulture specifične na ovo područje. Idealna poveznica u ovoj namjeri mogu, i trebaju biti sadašnji (manje) i bivši (više) radnici koji su povezani uz industrijske pogone koji se adresiraju na prostoru Županije kao osnova razvoja. Navedenim se ostvaruje dodatni i izuzetno važan cilj, premošćivanje generacijskog jaza koji je nerijetko prisutan i svojevrsni opstruktivni element u koheziji, sinergijskom djelovanju sveukupne populacije u (zajedničkoj) ideji budućeg razvoja određene sredine/regije. Sukladno navedenom identificirani su razlozi zbog kojih je važno motivirati širu javnost, posebice mlade, ali i sve administrativne te posebice kulturne i druge baštinske institucije te sve ostale ključne lokalne dionike radi aktivnog uključivanja u kreiranje aktivnosti kojima će se valorizirati potencijali bogate industrijske baštine te razvijati industrijska kultura na području Sisačko-moslavačke županije.

Ključni prioriteti sukladno gore spomenutim razlozima na području Sisačko-moslavačke županije stoga jesu, ili bi morali biti slijedeći:

- Definiranje (brandiranje) industrijske kulture kao jedinstvenog obilježja regije
- Promicanje industrijske kulture kao ključnog elementa osnaživanja lokalnog/regionalnog identiteta
- Pozicioniranje industrijske kulture na način da je vidljivo kako ista pridonosi atraktivnosti lokacije/a i sveukupne kvalitete života na području Sisačko-moslavačke županije
- Komunikacija oko drugačije ideje industrijske baštine, kroz ideju industrijske kulture i svih poveznica koje iz tog termina proizlaze

- Kreiranje sadržaja, preciznije oblikovanje industrijske kulture kao oblika razonode i učenja (tzv. *edutainment = educational entertainment*)
- Upotreba potencijala industrijske kulture koji doprinose razvoju dodatnih usluga (npr. razvoju turističke ponude, novih ulaganja, kreativnog poduzetništva)
- Industrijska kultura kao osnova za promicanje gospodarske aktivnosti regije, utemeljena na inovaciji i kreativnosti

Svi navedeni prioriteti stoga predstavljaju prostor u kojima je napredak ne samo moguć, već i poželjan/nužan. Kako je analiza i savjetovanje tijekom dosadašnje implementacije projekta „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ pokazala, a s obzirom na (nove) gospodarske trendove osim zadržavanja postojeće industrijske proizvodnje (koja je i dalje u značajnom opadanju, djelomično očekivano), održavanje razvoja transformiranih poduzetničkih aktivnosti te privlačenja novih investicija nužno je poticati razvoj novih industrija 21. stoljeća, tj. kreativnih i kulturnih industrija koje bez ikakve sumnje imaju potencijal stvaranja novih vrijednosti, prosperiteta i (konkretno) otvaranju novih radnih mjesta. Značajno je ovdje istaknuti da je trenutno na području Sisačko-moslavačke županije razvoj kreativnih i kulturnih industrija još uvijek na samom začetku. Upravo stoga Županija treba (pored mjera koje provodi) pojačati provođenje stimulativnih mjera podrške usmjerene poticanju razvoja inovacija, a koje mogu unaprijediti poslovanje ne samo postojećih poduzetnika već i doprinijeti otvaranju te razvoju novih i kreativnih malih poduzetništva, posebice koncepta start-up-ova. Konačno, i nadasve relevantno u kreiranju, odnosno implementaciji prioriteta mora se voditi računa i zadržavati raznolikost pojedinih lokalnih zajednica, te iste adekvatno pozicionirati kao atraktivno mjesto za život i rad u sadržaju sveukupne ponude regije Sisačko-moslavačke županije.

5.5 Preporuke oko implementacije regionalnog razvoja utemeljene na industrijskoj kulturi Sisačko-moslavačke županije

Anticipirajući sve do sada navedeno, a u kontekstu mogućnosti i potencijala razvoja Sisačko-moslavačke županije koja se oslanja na vrijednosti i značaj industrijske kulture na geografskom prostoru koji Županija administrativno pokriva slijedeći izdvojeni elementi, i nastavne aktivnosti iskristalizirale su se kao prioritetne:

- Razvoj i unaprjeđenje ponude kulturnog/baštinskog (ovdje posebice industrijskog) turizma, i sveukupne ponude/usluga povezanih s istim
- Unaprjeđenje i razvoj suvremeno postavljenog malog i srednjeg poduzetništva (kulturnih i kreativnih industrija) koje ostvaruje poveznice na nekadašnju industriju značajnu u regiji
- Razvijanje međunarodne povezanosti i umreženosti (posebice unutar Europske Unije, što i jest naslijeđe industrije i industrijske proizvodnje Sisačko-moslavačke županije u prošlosti)
- Važnost dodatne edukacije.

Vodeći se logikom, usuglašenom na regionalnoj razini (Sisačko-moslavačke županije) i u suglasju s održivom i inovativnom uporabom kulturnih (i prirodnih) resursa adekvatnoj 21. stoljeću i UNESCO razvojnim ciljevima (utemeljenim na dokumentu „2030 Agenda for Sustainable Development“, Ujedinjenih Naroda), i osnovanoj na ideji uspješne transformacije razvoja regije/a od 'starih' industrija do suvremenih 21. stoljetnih ideja, tj. kreativnih i kulturnih industrija kao osnova potencijala pojedinih (europskih) regija značajne preporuke oko budućeg razvoja Sisačko-moslavačke županije temeljene na potencijalu industrijske baštine iz prošlosti, danas redefinirane kao industrijska kulture budućeg razvoja, uključuju slijedeće ključne naglaske:

- **stvaranje "osjećaja mjesta" (eng. *sense of place*) temeljenog na industrijskoj kulturi**
- razvoj turističkih potencijala
- razvoj poduzetničkih potencijala
- lokalna/regionalna industrijska kultura kao budući regionalni brand (tj. USP = jedinstveni prodajni prijedlog) Sisačko-moslavačke županije
- obrazovanje i poticanje ostanka (ili dolaska) na navedenom području (posebice mladih)
- društveno odgovorno (baštinsko, ovdje oko industrijske kulture) upravljanje za opće dobro.

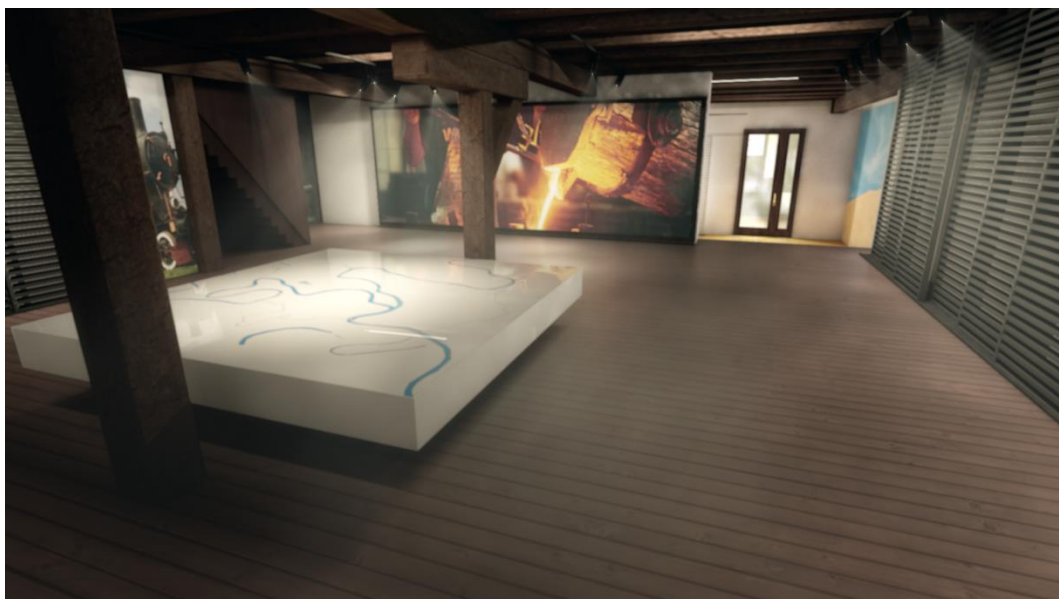
Iz gornje navedenog slijedeće prioritetne akcije proizlaze (uzimajući u obzir realnosti = gospodarske i društvene), te iste jesu:

- **realizacija / implementacija koncepta eko-muzeja / raspršenog interpretacijskog centra industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije.** Isti podrazumijeva definiranje središnje županijske institucije koja sustavno koordinira, promovira i komunicira ideje vrijednosti industrijske kulture i njene potencijale na sveukupnom teritoriju Sisačko-moslavačke županije (idealno projicirani/očekivan u realizaciji 'Info centar industrijske baštine: Holandska kuća' kao središnje mjesto, ali u sinergiji i s drugim županijskim institucijama, npr. Interpretacijskim centrom baštine Banovine, brodom Biokovo i drugima) ili oformljivanje nove baštinske institucije po toj osnovi.
- **realizacija / implementacija (minimalno jedne) upečatljive interpretacijske staze industrijske kulture Sisačko-moslavačke Županije** (npr. i idealno 'Put kulture željeza Siska i Banovine' koja ima već do neke razine razrađenu osnovu / sadržaj, ali moguće i drugih, idealno tri u skorom periodu)
- **prenamjena broda Biokovo** u kreativni **centar neformalnog obrazovanja**
- **programiranje barem jedne institucije**, idealno nacionalno atraktivne utemeljene na industrijskoj kulturi (npr. bivšoj Gradskoj munjari u Petrinji kao novog „Iskustvenog centra znanosti i industrije“)
- **razvoj poduzetništva** temeljenog na industrijskoj kulturi u Županiji
- **razvoj edukacije, i razmjene iskustva** u različitim oblicima vezanim uz koncept industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije
- u svim aktivnostima, trenutnim i budućim **voditi računa u Europskoj dimenziji**, povezanosti s europskim sličnostima i zajedničkim (regionalnim) ciljevima

5.5.1 eko-muzej ili raspršeni interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije

Koncept raspršenog (baštinskog) centra, koji je ovdje s obzirom na raspršenost industrijske kulture/baštine na prostoru Sisačko-moslavačke županije logičan, i ujedno predstavlja osobitu inovaciju na nacionalnoj, ali i široj regionalnoj (JI Europa) razini svakako bi trebao biti ultimativni prioritet.

Pojam raspršenog muzeja / interpretacijskog centra / baštinske institucije počiva na ideji da se jednakopravno vrednuju svi lokalni baštinski elementi bez da ih se prenosi u središnji centar = *in-situ* koncept prezentacije, premda središnji centar (ovdje idejno projicirani 'Info centar industrijske baštine: Holandska kuća' zadržava važnu koordinatnu ulogu). Glede sveukupnog razumijevanja relevantnosti ovog, budućeg centra važno je razlučiti da ovdje govorimo o jedinstvenoj formi raspršenog interpretacijskog centra industrijske kulture koji tumači sveukupnu (materijalnu i nematerijalnu) industrijsku baštinu, i njene potencijale u pravcu budućeg društvenog razvoja na prostornoj razini Sisačko-moslavačke županije. Sasvim konkretno radi se o poželjnoj, i do sada nepoznatoj formi upravljanja baštinom u funkciji razvoja na teritoriju Republike Hrvatske, ali i šire. Ista se temelji na uspješnom iskustvu, praksama niza europskih eko-muzeja i hibridnim interpretacijskim centrima gdje budući 'Interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije', kako je ovdje programiran unosi inovaciju razumijevanja, iščitavanja i sveukupnog participativnog upravljanja baštinom / industrijskim naslijeđem / industrijskom kulturom kao potencijalom razvoja određenog teritorija, definiranog propisanim granicama. U navedenom smislu koncept interpretacije / prezentacije primijenjenog na 'Interpretacijski centar' predstavlja inovaciju u hrvatskim (ali i širim regionalnim) okvirima koji objedinjava razumijevanje neodvojenost koncepta industrijske kulture i sveukupne ostale kulturne i prirodne baštine regije (Županije), te nužnosti participativnog pristupa korisnika/konzumentu sadržaja (tj. baštinske/ih zajednica), ovdje.

Na slici: idejni primjer vizualizacije središnjeg interpretacijskog centra

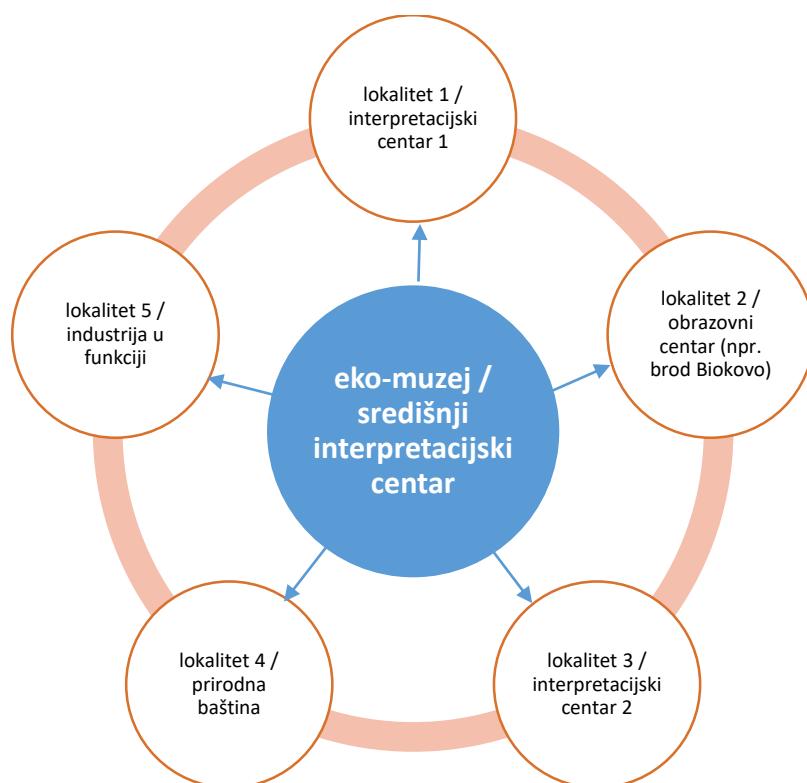
EKO-MUZEJ

Eko-muzej je kao forma nastao u Francuskoj početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća upravo na lokalitetu/ima devastirane industrijske proizvodnje. Isti su materijalizacija drugačijeg načina promišljanja odnosa društva i okoline u kojoj čovjek/zajednica egzistira. Inzistiranje na razvojnoj komponenti imanentna je odrednica eko-muzeja. I nakon više od četrdeset godina od nastanka oni su još uvijek inovacija, a posebice to jesu u hrvatskom kontekstu. Uzmu li u obzir sve varijante i načini promišljanja moguće je izdvojiti nekoliko značajnih, zajedničkih karakteristika.

Osnovni indikatori eko-muzeja su:

- prihvaćanje politike dislociranih, fragmentiranih lokaliteta koja je povezana s in-situ zaštitom i interpretacijom;
- posvojenje, odnosno protezanje teritorijem (raspršeni, teritorijalni ustroj);
- zaštita i interpretacija lokaliteta odvija se putem veza i suradnje;
- osnaživanje lokalne zajednice - uključenošću lokalne populacije u aktivnosti i u stvaranje njihovog kulturnog identiteta;
- prisutnost interdisciplinarnosti i holističke interpretacije

Eko-muzej implicira jasan interdisciplinarni pristup, posjeduje čvrstu regionalnu karakteristiku i podrazumijeva uključenost i suradnju s lokalnom zajednicom koja sudjeluje u planiranju, radu i upravljanju. Razvoj, i održivost su imanentne karakteristike eko-muzeja.

Na slici: shematski prikaza rada raspršene teritorijalne baštinske institucije

5.5.2 implementacija regionalne interpretacijske staze industrijske kulture

Slično kao i kod prethodnog centra/eko-muzeja, definiranje i realizacija (minimalno jedne) upečatljive interpretacijske staze industrijske kulture na području Sisačko-moslavačke županije je nužna kako bi se ostvarili ciljevi koji su sukladno vrijednostima u strateškom planu ovdje postavljeni. S obzirom na postojeći uvid, i razinu moguće realizacije, te utjecaj koji može imati prijedlog je ovdje da početni nositelj bude 'Put kulture željeza Siska i Banovine' koji je do određene razine već razrađen (održana izložba u Gradskom muzeju Sisak), te nastavno povezuje ideju industrije, i industrijske kulture od prapovijesti do današnjih dana na određenom prostoru današnje Sisačko-moslavačke županije. Alternativna rješenja ovdje su moguća, i svakako poželjna = idealno više njih koje bi u konačnici sinergijski djelovala, točnije kreiranje dvije ili tri upečatljive interpretacijske staze industrijske kulture na području Sisačko-moslavačke županije u narednom periodu koji Regionalni strateški plan pokriva. Intenzivna upotreba novih tehnologija (virtualna stvarnost, proširena stvarnost) prilikom kreiranja

interpretacijske staze/a je samo razumljiva, kao i da ista/e bude dostupne na različite načine: bicikl, javni prijevoz, pješice (nordijsko hodanje) = ovisno o profilu staze, ili njegovog segmenta.

Na slici: ilustracija zaustavne interpretacijske točke na interpretacijskoj stazi

5.5.3 programiranje institucije (nacionalne važnosti) osnovane na ideji industrijske kulture

Sisačko moslavačka županija, želi li demonstrirati svoju usmjerenost prema industrijskoj kulturi, i omogućiti vlastito definiranje (brandiranje) na toj osnovi kao jedinstvenog obilježja regije, te kao ključnog elementa osnaživanja lokalnog/regionalnog identiteta mora strateški biti usmjerena u programiranje barem jedne institucije, idealno nacionalne a utemeljene na industrijskoj kulturi. Ista može biti npr. „Iskustveni centar znanosti i industrije“ kao svojevrsna, i idealna kombinacija hibridne poduzetničke, obrazovne i baštinske institucije.

Ostaci nekadašnje, očuvane zgrade petrinjske električne centrale („Gradska munjara Petrinja“), koju je izgradio češki poduzetnik František Křížik 1908. godine i koja je tada proizvodila istosmjernu struju te udovoljavala sveukupnim kapacitetima Petrinje, nalaze su na obali rijeke Petrinjčice u blizini gradskog centra i predstavlja idealnu lokaciju za formiranje predloženog „Iskustvenog centra“. Zagovor za navedenu lokaciju je njena relativno centralna pozicija u odnosu na

geografski prostor Sisačko moslavačka županije, a istovremeno dislociranosti iz glavnog središta, Grada Siska. Blizina Zagreba, glavnog grada i njegovih gotovo milijun stanovnika daje jamstva da bi nacionalni iskustveni centar znanosti i industrije mogao uspješno funkcionirati, naravno uz pretpostavku da bude kreativno, i na najvišim europski standardima osmišljen, s inovaciju koju unosi.

Strateškim razvojnim planom utemeljenom na industrijskoj kulturi postavljen je minimalni cilj da se započne s programiranjem ovog jedinstvenog iskustvenog centra.

5.5.4 razvoj poduzetništva utemeljenog na industrijskoj kulturi

Razvoj poduzetništva utemeljenog na industrijskoj kulturi bezuvjetno mora biti jedna od važnih kohezijskih mjera (dijela) regionalne razvojne strategije Sisačko moslavačke županije. Isto odgovara ranije postavljenim prioritetnim ciljevima regionalnog razvoja utemeljenog na industrijskoj kulturi, prije svega jasne namjere unaprjeđenja i razvoja suvremeno oformljenog malog i srednjeg poduzetništva (kulturnih i kreativnih industrija) koje idejno ostvaruju poveznice na nekadašnju industriju značajnu u Regiji. Županija, kao nekadašnje snažno industrijsko područje prošla je, ili prolazi završnu fazu tranzicije kao posljedicu globalnih ekonomskih procesa (posebice de-industrializacije) te je prisiljena napraviti snažnu transformaciju u oblicima gospodarske djelatnosti koje su dominantne na njenom području. Razvoj malih i srednjih poduzeća temeljen na primjeni novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (npr. gaming industrija), te uslužnih djelatnosti u smislu regionalne revitalizacije moraju imati najvažniju ulogu.

Pojedinačni primjeri na ovom tragu postoje i danas (npr. prenamjena industrijskog prostora u bivšem Institutu Željezare Sisak gdje je tvrtka „Applied Ceramics“ osnovana u svrhu proizvodnje keramičkih komponenti koje se koriste u opremi za izradu mikročipova, ili poslovni inkubator Pisak i kulinarski institut KUL IN na istoj lokaciji) no ovi su više slučajni i sporadični nego demonstracija strateškog pristupa koji daje jasno vidljive, kvalitativne i kvantitativne rezultate.

S obzirom na postojeću gospodarsku situaciju u Sisačko-moslavačkoj županiji sveobuhvatno i sinergijsko djelovanje svih dionika, onih izravno ili neizravno povezanih uz industriju i industrijsku proizvodnju (industrijsku kulturu) uključujući niz programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva je preduvjet stvaranja i osiguranja povoljnog i pozitivnog okruženja koji daje zamah razvoju (novih) osnova gospodarstva.

5.5.5 razvoj edukacije, i razmjene iskustva u različitim oblicima vezanim uz koncept industrijske kulture

Osnovno polazište ove strategijske mjere jest činjenica da je sve do početka devedesetih godina 20. stoljeća područje Sisačko-moslavačke županije bilo snažno industrijsko središte (krupnih industrija) koja su zapošljavala iznimno veliki broj ljudi. Zatim je, uslijed promijenjenih gospodarskih i društvenih okolnosti uslijedilo propadanje brojnih tvrtki te intenzivan proces deindustrijalizacije koji je rezultirao, kao to obično biva u sličnim situacijama relativnom dezorijentiranošću i teškog prepoznavanja novih mogućnosti kod lokalnog stanovništva. Kako bi se ovo stanje promijenilo i ukazalo na različite mogućnosti drugačijeg gospodarskog razvoja (zapošljivosti, te oživljavanje industrijskog tržišta rada) kroz Regionalni strateški plan predlažu se mjere koje se odnose na:

- jačanje kapaciteta lokalnog stanovništva (vezanih uz ideju/e industrijske kulture),
- unaprjeđenje industrijskog tržišta rada, kroz različite akcije.

Osnovni alat kojim se željena promjena nastoji postići jest serija edukativnih aktivnosti, odnosno diversificirani procesi razmjene znanja i iskustva (npr. studijske posjete, stručni skupovi, događanja = dani karijera, izdavanje priručnika i sl.) koji će ostvariti tzv. kritičnu točku preokreta (eng. *tipping point*) koja, kako je u sociološkim studijama dobro poznato sustavno mijenja razumijevanja i ponašanje veće skupine (ovdje lokalne / regionalne zajednice). Značajna karakteristika ove mjere jest da se svaka od aktivnosti može (i poželjno treba) provesti kao sastavni dio nekog drugog segmenta/akcije iznesene u Regionalnoj strategiji (npr. središnjeg interpretacijskog centra industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije ili drugih apostrofiranih relevantnih institucija) jer će time blagotvorni utjecati biti veći, no može se kada je to potrebno ili se procjeni kao poželjno izvoditi i kao zasebna inicijativa, potaknuta i podržana od istih s posebnim naglaskom na područje industrijske kulture i u cilju podizanja svijesti lokalnog stanovništva, ali i šire javnosti te ostvarenje temeljnog cilja koji se odnosi na revitalizaciju industrijskog tržišta rada. Ili preciznije oblikovanja i stimulacija novog tržišta rada na prostoru Sisačko-moslavačke županije koji je utemeljen na raznovrsnim, prosperitetnim industrijama 21. stoljeća a svoje početno, idejno ishodište nalaze u naslijeđu industrije i industrijske proizvodnje koja je postojala u regiji / županiji.

5.5.6 europska / međunarodna prisutnost

Europska i šira međunarodna dimenzija svih aktivnosti koje nastaju vezane uz implementaciju na projektu „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“ i aktivnosti nakon, tj. buduću održivost od izuzetnog su značaja za uspješnost regionalnog razvoja utemeljenog na konceptu industrijske kulture.

Navedeno ima svoje utemeljenje u prošlosti, tj. razvoju industrije na prostoru Sisačko-moslavačke županije jer kada govorimo o ovaj temi povezanosti razvidno je da je industrija na području Županije bila obilježena poduzetnicima i investitorima, posebice Austrijancima, Talijanima i Česima koji su ovdje imali svoje pogone/tvornice i time u prošlosti (neovisno o različitom društvenom i političkom ustrojstvu) ostvarili Europsku dimenziju.

Ista, ali transponirana danas u 21. stoljeće i kroz nove oblike aktivnosti (kulturni/baštinski turizam, obrazovanje, ali i investicije/poduzetništvo u nove kulturne i kreativne industrije) jest jedan od prioriteta strategije regionalnog razvoja jer samo transnacionalna dimenzija projekta (posebice u komunikacijskom obliku koji smo ranije spominjali), ali i kroz izravna partnerstva mogu biti jamstvo da će ovdje zacrtane ideje ostvariti svoje sveukupne potencijale i time ostvariti blagotvorne utjecaj na području, i za građane Sisačko moslavačke županije.

Samorazumljivo je da ovdje navedena europska / međunarodna prisutnost mora biti ostvarena dvosmjerno, s jedne strane redovitim studijskim posjeta i prezentacijama uspjeha predstavnika Sisačko-moslavačke županije europskim usporednim primjerima ili mjestima gdje se uspjesi mogu kvalitetno komunicirati (npr. različiti sajmovi), a s druge organizacijom stručnih skupova i inih događanja koja će privući europske, i svjetske stručnjake u određenom području/ima u Županiju.

6. Idejni akcijski plan 2019-2021 (ključni elementi)

2019	<ul style="list-style-type: none"> • završno, formalno usvajanje Strategije na razini Sisačko moslavačke županije • početak provedbe preporuka iz Strategije • početna komunikacija oko preporuka / Strategije + izrada komunikacijske strategije • analiza i mapiranje lokaliteta industrijske kulture Županije (početak) • početna razrada koncepta raspršenog interpretacijskog centra industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije • početni razvoj poduzetništva temeljenog na industrijskoj kulturi (komunikacija, prvi planovi i provedbe) • početak programiranja upečatljive baštinske interpretacijske staze industrijske kulture na razini Županije • razvijanje europske dimenzije = vidljivosti i partnerstva • redovite aktivnosti (npr. Dani industrijske baštine; tematske i putujuće izložbe; edukativni programi vezani uz tržište rada; studijske posjete i razmjena iskustva; organizacija stručnih skupova; Dani karijera; raznovrsne radionice)
2020	<ul style="list-style-type: none"> • daljnja implementacija preporuka iz Strategije • pojačana komunikacija oko preporuka / Strategije • razvoj vizualnog identiteta na temelju industrijske kulture + izrada <i>brand</i> strategije • analiza i mapiranje lokaliteta industrijske kulture Županije (razrada) • detaljna razrada raspršenog interpretacijskog centra industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije • aktivni razvoj poduzetništva temeljenog na industrijskoj kulturi (provedbe, komunikacija oko privlačenja investicija, prve investicije osigurane) • izrada priručnika za razvoj i provedbu politike zapošljavanja u industriji • prenamjena broda Biokovo u kreativni centar neformalne edukacije • razrada upečatljive baštinske interpretacijske staze industrijske kulture • razrada interpretacijskih staza nordijskog hodanja i biciklističkih ruta industrijske kulture Sisačko moslavačke županije • razrada prikaza lokaliteta industrijske baštine Sisačko-moslavačke županije kroz virtual reality naočale • razrada portala - vrata s pogledom na prošlost, pri ulazu u određeni industrijski objekt/kompleks (unutar interpretacijske staze)

	<ul style="list-style-type: none"> • promocija i razvoj proširenih turističkih potencijala (smještaj, gastronomija) temeljena na ideji industrijske kulture • programiranje (barem jedne) nove institucije, nacionalno atraktivne utemeljene na industrijskoj kulturi („Iskustvenog centra znanosti i industrije“) • daljnje razvijanje europske dimenzije = vidljivosti i partnerstva • redovite aktivnosti (npr. Dani industrijske baštine; tematske i putujuće izložbe; edukativni programi vezani uz tržište rada; studentske posjete i razmjena iskustva; organizacija stručnih skupova; Dani karijera; raznovrsne radionice)
2021	<ul style="list-style-type: none"> • napredna implementacija preporuka iz Strategije (revizija Strategije) • pojačana komunikacija oko preporuka / Strategije • raspršeni interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije operativan • raspršeni interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije biva predložen za relevantnu europsku nagradu u području na kojem djeluje • prošireni aktivni razvoj poduzetništva temeljenog na industrijskoj kulturi (značajne investicije osigurane) • Sisačko-moslavačka županija postaje regionalno središte „gaming industrije“ • brod Biokovo kao kreativni centar neformalne edukacije prepoznat od relevantnih institucija (npr. Ministarstva, Europske komisije) • baštinska interpretacijska staza industrijske kulture Sisačko moslavačke županije realizirana u punom opsegu (inovacijski segmenti = virtualna i proširena stvarnost 100% inkorporirani) • interpretacijske staze nordijskog hodanja i biciklističkih ruta industrijske kulture Sisačko moslavačke županije realizirane • izrađeni prikazi lokaliteta industrijske baštine Sisačko-moslavačke županije kroz virtual reality naočale • izrađen portal - vrata s pogledom na prošlost, pri ulazu u određeni industrijski objekt/kompleks • dodatna promocija i razvoj turističkih potencijala (smještaj, gastronomija) temeljenih na ideji industrijske kulture = posebna događanja organizirana sa značajnim odjekom na nacionalnom i međunarodnom nivou) • moderna slike o industrijskoj baštini ostvarena kroz projekt oslikavanja gradskih površina u Sisku, Petrinji i Kutini

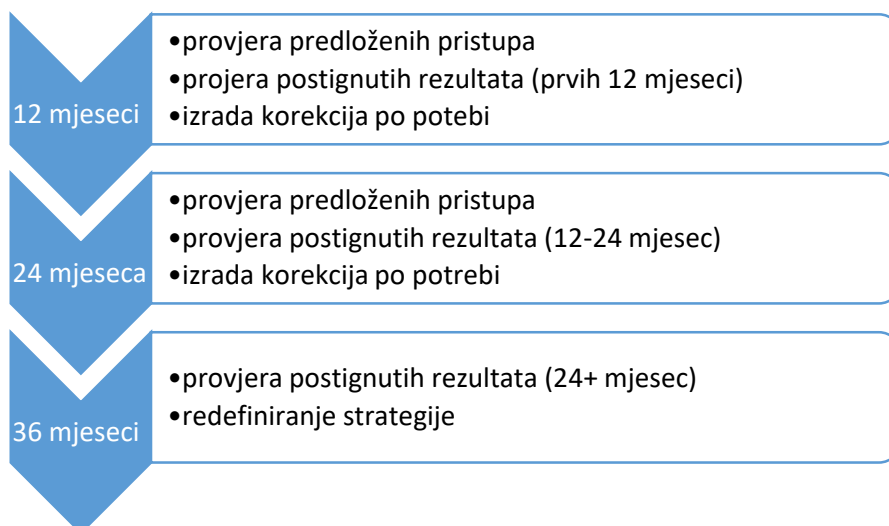
	<ul style="list-style-type: none"> • početak (i kraj, u istoj godini) realizacije nove institucije, nacionalno atraktivne utemeljene na industrijskoj kulturi („Iskustvenog centra znanosti i industrije“) • sustavno razvijanje europske dimenzije = vidljivosti i partnerstva gdje je sada Sisačko moslavačka županije prepoznata kao lider u području prezentacije u korištenja industrijske kulture kao osnove novog razvoja teritorija • redovite aktivnosti (npr. Dani industrijske baštine; tematske i putujuće izložbe; edukativni programi vezani uz tržište rada; studentske posjete i razmjena iskustva; organizacija stručnih skupova; Dani karijera; raznovrsne radionice)
--	--

7. Vrednovanje

Strateški plan / regionalna strategija razvoja Sisačko moslavačke županije utemeljena na ideji nove industrijske kulture finaliziran je u siječnju 2019. godine, a nadopuna istog napravljena u ožujku 2019. godine kada su ga i potvrdili ključni dionici, te sudionici fokus grupa, te izrazili jasnu namjeru da navedenu regionalnu strategiju uključe u ostalim strateškim razmatranjima/akcijama za koja su relevantni. Regionalna strategija, razvidno iz netom navedenog ispunjava sve izvorno definirane ideje i ciljeve s kojima su ključni dionici suglasni, te voljni po njegovim sugestijama djelovati.

Primijenjeni interaktivno - participativni procesi pripreme regionalne strategije ocjenjeni su pozitivno, te preporučeni kao poželjna metodologija u svim sličnim planiranjima / izradama strateških i inih dokumenata jer osiguravaju mogućnost izričaja stavova različitim grupama (dionicima), te mogućnost medijacijskog pristupa u slučaju suprotstavljenih stavova u samo procesu kreiranja strategije. Ovo je neophodno s obzirom da strateški dokumenti donose željene (ali realne) projekcije za budući razvoj oko kojeg je potrebnu ostvari što veću usklađenost mišljenja i ideja jer se samo sinergijskim pristupom ista (tj. planirana) mogu i ostvariti. Dodatna, ovdje specifična transnacionalna vrijednost, odnosno dodatno vrednovanje sastoji se s jedne strane u razmjeni sadržaja kreiranog dokumenta s partnerima (na projektu „Nova industrijska kultura u Središnjoj Europi – InduCult 2.0“), a s druge uključivanjem regionalne strategije nove industrijske kulture Sisačko moslavačke županije kao dijela osnove za transnacionalnu strategiju u projektu mreže europskih koordinatora Srednje Europe oko razvoja i unaprjeđenja korištenja industrijske kulture.

Samorazumljivo je da će, uz sve navedeno postojeći dokument, regionalna strategija nove industrijske kulture Sisačko moslavačke županije i dalje prolaziti kroz uobičajene metode vrednovanja, i/ili revizije kada se za to i ako pokaže potreba. Metoda vrednovanja koja se namjerava koristiti u tom procesu jest tzv. SMART (Specifičan – Mjerljiv – Ostvariv – Relevantan – Vremenski definiran / eng. *Specific – Measurable – Achievable – Relevant - Timely*) metoda. Strategija u tom smislu definira realne kontrolne točke za provjeru kako se sve zacrtano u strategiji ostvaruje, odnosno uspješno ili manje uspješno realizira sukladno projiciranom, te mjesta kada nužno treba napraviti korekcije i nadopune (ako se pokažu potrebnima). Navedene vremenske, kontrolne točke u smislu ove Strategije i održivosti planiranog u kontekstu razvoja Sisačko moslavačke županije utemeljene na industrijskoj kulturi jesu kako slijedi:

8. Održivost i mogući rizici

Održivost svakog projekta, ili točnije projiciranog razvoja na osnovi predloženih strateških prioriteta (konkretno ovdje regionalnog razvoja Sisačko moslavačke županije osnovane na ideji korištenja potencijala nove industrijske kulture) ovisan je o četiri osnovna elementa održivosti / održivog razvoja:

- društvena održivost;
- gospodarska održivost;
- okolišna održivost;
- kulturna održivost.

Sva četiri faktora /segmenta, kako je prepoznato i osviješteno danas podjednako su važna u suvislosti (svakog) uspješnog upravljanja razvojem određenog područja u 21. stoljeću.

Izrađena regionalna strategija nove industrijske kulture na prostoru Sisačko moslavačke županije jednakovrijedno uvažava sva četiri faktora /segmenta gdje se kao mogući rizici mogu istaknuti:

- društvena održivost = nedovoljno uspješna (kvalitetna) komunikacija oko strateških prioriteta i onoga što se istima želi postići prema lokalnoj/regionalnoj zajednici, koji posljedično ne stvara potrebnu koheziju i ponos na prepoznatljivi i vrijedan regionalni identitet
- gospodarska održivost = nedovoljna, ili neuspješna distribucija adekvatnih programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva idejno povezanih uz industrijsku kulturu (kreativne i kulturne industrije, nove tehnologije). Općenito ograničena financijska sredstva za pokretanje i realizaciju prva četiri definirana prioriteta / preporuka (eko-muzej ili raspršeni interpretacijski centar industrijske kulture Sisačko-moslavačke županije; implementacija regionalne interpretacijske staze industrijske kulture; prenamjena broda Biokovo u kreativni centar neformalnog obrazovanja; programiranje institucije od nacionalne važnosti osnovane na ideji industrijske kulture), odnosno svih sedam (prethodni plus razvoj poduzetništva utemeljenog na industrijskoj kulturi; razvoj edukacije i razmjene iskustva u različitim oblicima vezanim uz koncept industrijske kulture; europska / međunarodna prisutnost glede industrijske kulture)
- okolišna održivost = mogući rizik nehotičnog privlačenja i dogovora oko investicija ne-etičkih industrija

- kulturna održivost = slično kao i kod prvog, društvene održivosti najveći rizik jest u mogućem neprepoznavanju lokalne/regionalne zajednice i identifikacije s postavljenim prioritetima ako isti nisu kvalitetno komunicirani, i transparentno provođeni.

Svi navedeni rizici relativno su mali, i što je daleko važnije moguće ih je uspješno kontrolirati i njima upravljati. Jedini rizik koji može imati srednju vrijednost jest u razini gospodarske održivosti, na razini ograničenosti financijska sredstva na raspolaganju, odnosno ako zbog toga ovdje predloženi i usvojeni prioriteti ne budu preneseni i primijenjeni na svim razinama adekvatno.

9. Prilozi

1. Regionalni akcijski plan na temu: Kulturne mjere za poticanje regionalnog identiteta Sisačko-moslavačke županije 2020. – 2023.
2. Regionalni akcijski plan na temu: Kulturne inicijative industrijskog tržišta rada Sisačko-moslavačke županije 2020. – 2023.
3. Regionalni akcijski plan na temu: Kulturne mjere za promociju kreativnosti i začetaka industrijske baštine Sisačko-moslavačke županije 2020. – 2023.